

KONYA VİLAYETİNDE UZUNLUK ÖLÇÜLERİ

ŞÜKRÜ ELÇİN*

Ölçü, bir miktarı her hangi bir birimle veya aynı cinsten bir miktara nispetle değerlendirmedir.

Bu tariftten hareketle, ileride yazılacak Büyük Türk sözlüğüne malzeme teşkil edecek ve belki fen ve teknik alanında çalışanların terim olarak kullanmalarına imkân verecek uzunluk ölçülerini bundan 325 yıl önce, Konya Vilayeti'nden anketimize gelen malzemeden faydalanarak küçükten büyüğe doğru sıraladım.

İleride Anadolu'da hacim ve ağırlık konularında yapılacak araştırmaların bu mütevazı çalışmayı zenginleştireceğimi umuyorum.

Ölçüler

1 – Tırnak

Baş parmağın birinci boğumuna kadarki uzunluktur. Kadınlar çorap ve kazak örerken bu ölçüyü kullanırlar. (Ereğli-Durlar köyü; Kazaman-Kızıl-Kaya bucağı; Ilgın-Beykonak köyü).

2 - Parmak

Kar ve yağmurun toprağa ne kadar işlediğini tesbitte işe yarar. (Konya ve Ermenak; Hâdim-Gözleve köyü).

3- Baş parmakla şahadet parmağı arası:

Küçük şeyleri ölçmekte kullanılır. Aşağı – yukarı 14-16 santimetre uzunluktadır. (Konya – Karaman Sere köyü; Doğanhisar-Karaağa ve Çetmi köyleri (Sele); Hadim – Gaziler köyü (Sile); Karaman – Kızılkaya bucağı (İbik); Eroğlu-Hortum köyü (Süngüç); Ereğli; Dorlar ve Dedegir köyleri (Esmek).

Not : Çanakkale – Biga'da (Serre): Adana – Karaisah köyü (Sere); Simav-Ahmetli köyü (Sile) .

* Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Başkanı.

4- Belli

Söğüt çubuğundan yapılır. 15-20 santimetre uzunluktadır. Kadınlar süt alıp verirken kabın derinliğini ölçmede kullanırlar.

5-Karış

18-23 santimetre arasında bir uzunluktur. (Ilgın – Beykonak köyü; Ereğli – Gündelen, Durlaz, Gaybî ve Dede-i Kebîr köyleri; Hadim ve Gözleve bucağı.

6-Ayak

35-45 santimetre arasındır. Kundura ile tarla ölçmekte zaman zaman kullanılır. (Hâdim - Gözlevi; Konya; Ilgın – Bozkır, Ardıç köyleri, Seydişehir – Kozlu köyü; Ereğli – Dede-i Kebîr; Ermenak – Kazancı ve Özlüce köyleri; Karaman – Kâzım Karabekir bucağı).

7- Cumbar :

Bez ölçmede kullanılır. Uzunluğu 50 santimetredir. Demirden yapılır. Doğanhisar - Başköy).

8-Lamba :

Dört kerpicin meydana getirdiği yüksekliğe lamba adı verilir. Bir kerpicin yüksekliği 15 santimetre olduğuna göre lamba aşağı yukarı 60 santimetre demektir. Lamba bina yapmakta bir tabirdir. (Doğanhisar-Begri ve Konak-Kavak köyleri).

9- Endâze:

65 santimetre uzunluktadır. Özellikle kumaş ölçmekte kullanılır. (Ereğli – Çakmak; Bozkır-Yelbeyi köyü; Hâdim – Taşpınar; Doğanhisar-Konakkale köyü).

10- Arşın :

68 santimetre uzunluktadır. Özellikle kumaş ölçmekte kullanılır. (Yunak-Kozviran Hâdim, Dulhanlar; Bozkır-Yelbeyi, Ahırlı ve Karaağaç köyleri; Ereğli – Gündelen ve Çakmak köyleri; Seydişehir – Kozlu köyü).

11-Değirmi:

Kumaş alışverişinde, özellikle kadınlar arasında kullanılır. Değirmi bezin enine bağlıdır. Bezin bir köşesinden kıvrılmakta meydana gelen uzunluktur. (beyşehir Çetmi Köyü; Bozkır – Ahırlı köyü; Ereğli; Duraz köyü; Beyşehir; Çumra Akören köyü).

12 Adım :

Ortalama 75 santimetredir. Arazi ölçmede kullanılır. (Ereğli ve Bögecik , Gündelen ve Dedegir köyleri; Hâdim-Dulhanlar, Taşpınar ve Gerez köyleri; Ilgın;

Yunak – Kozviran Ermenak – Kazancı ve Uzlucu köyleri: Konya – Bolomya; Çumra – Akören köyü; Ilgın – Beykonak köyü).

13- Adam boyu :

Kuyu derinliği ve güneş ölçmede kullanılır. Ortalama 1.60 metredir.

Not : Güneş iki adam boyu yükselince gelirsin (Çumra – Akören ; Hadim-Gözlevi Beyşehir-Höyük bucağı; Karaman-Kazım Karabekir bucağı; Doğanhisar-Başköy)

14- Kulaç

Bir insanın iki kolunun parmakları açık olarak yere paralel ve omuz hizasında gerilerek açılırsa kulaç meydana gelir. Ortalama 1.75 metredir. Her insanın kulacı kendi boyu kadardır. Kumaş ölçmede kullanılır. (Karaman ve Kızılkaya bucağı; Ereğli – Dedegir köyü; Konya-Bolomya; Hâdim – Gözlevi bucağı; Ilgın-Beykonak köyü).

15- Öğendire:

Kavak ve gürgen gibi ağaçlardan yapılır. İki – üç metre uzunluktadır. Bir ucunda sivri bir çivi, diğerinde Pulluk sıyırmak için konulmuş yassı demir parçası bulunan sopadır. Hayvanları dürtmekte, yürütmekte kullanılır. Aynı zamanda tarlalarda uzunluk ölçüsü olarak kullanılır. (Beyşehir-Höyük bucağı ; Bozkır-Ahırlı köyü; Seydişehir-Orta Karaören Doğanhisar-Çetmi, Başköy ve Konakkale köyleri).

16 – Çekim :

On arşın, yedi buçuk metre uzunluktaki ipe verilen addır. Arazi ve arsa ölçmekte kullanılır. (Beyşehir Höyük bucağı; Doğanhisar – Başköy; Hâdim; Dulhanlar; Kadınhanı - Meydanlı köyü),

17- Urgan:

9-10 metre uzunluğunda iptir. Arazi ve arsa ölçmede kullanılır. (Seydişehir-Ortaören köyü; Konya – Yarma bucağı; Bozkır-Karaardıç; Yunak – Kozviran; Hâdim – Taşpınar köyü).

18 - İp:

15 metre uzunluğundadır. Arazi ve arsa ölçmekte kullanılır. (Seydişehir-Ortaören: Bozkır-Karaardıç; Yunak-Kozviran; Hâdim; Taşpınar; Konya – Yarma bucağı).

19- Karık

Evlek'in yarısıdır. (Konya vilâyeti).

20- Evlek:

Dönümün dörtte biridir. (Konya vilâyeti).

21- Dönüm :

(Konya vilâyeti).

